

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ГОРИНЬ ЯРИНА ОРЕСТІВНА

УДК 378.09:005.332.4

**УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ
У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент
Сенишин Оксана Степанівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри менеджменту

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Маркіна Ірина Анатоліївна,
Полтавська державна аграрна академія,
завідувач кафедри менеджменту;

кандидат економічних наук, доцент
Ревак Ірина Олександрівна,
Львівський державний університет
внутрішніх справ,
завідувач кафедри соціальних дисциплін

Захист відбудеться «30» січня 2017 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 035.051.01 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79008, м. Львів, просп. Свободи, 18, аудиторія 115.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий «29» грудня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

проф. Є. Й. Майовець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціально-економічні процеси держави пов'язані з важливою складовою економіки – освітою, яка слугує сполучною ланкою між наукою і виробництвом та значною мірою впливає на розвиток усіх сфер життя суспільства. Упродовж трьох останніх десятиліть у науковому світі розвивається загальновизнана концепція людського капіталу, де освіту позиціонують як ключовий чинник економічного зростання, соціального і матеріального добробуту, як інвестиційну галузь духовного виробництва. Сьогодні сферу вищої освіти позиціонують як окремий ринок освітніх послуг, що являє собою складне багатоаспектне економічне явище, яке можна охарактеризувати попитом і пропозицією, їхньою взаємодією, наявністю механізму формування ринкової рівноваги та встановлення рівноважної ціни на освітні послуги. У таких умовах виникає необхідність підтримки конкурентоспроможності освітніх послуг як на вітчизняному, так і на зарубіжному ринках. Саме тому у наукових колах зростає значущість проблематики управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти.

Враховуючи важливу роль інструментарію забезпечення конкурентоспроможності послуг, більшої актуальності набувають поглиблення теоретичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо визначення суті конкурентоспроможності освітніх послуг, механізму її забезпечення та впровадження у діяльність вищих навчальних закладів України. Це зумовлює необхідність проведення наукового дослідження факторів конкурентоспроможності освітньої послуги та її впливу на сферу вищої освіти загалом.

Окремі теоретичні, методичні й практичні проблеми, пов'язані з освітнім маркетингом та менеджментом, досліджували українські вчені В. Алферов, А.В. Балашов, П. В. Бармін, Ю. Г. Васін, Л. І. Ванчухіна, Ю. С. Васильєв, О. В. Вишневський, Н. М. Виноградов, В. Владимиров, Л. С. Гринів, М. І. Крупка, І. А. Маркіна, Т. Є. Оболенська, В. І. Приймак, І. О. Ревак, О. В. Стефанишин, А. А. Сшаньков, А. В. Федотов, С. А. Філатов, А. Г. Хоронжий, Т. В. Юр'єва та ін., а також зарубіжні вчені-економісти Т. Блер, С. Грімблат, М. Доленсе, Д. Норріс, Дж. Стігліц, Д. Левіс, Д. Хендел, Т. Шульга. Окремі аспекти освітнього маркетингу розглянуто у працях В. П. Андрущенко, В. А. Балякіна, С. А. Белякова, А. І. Галагана, О. А. Грішньої, С. Жарої, У. Г. Зіннурова, І. І. Кичко, О. А. Кратта, В. Г. Кременя, Н. П. Литвинова, Є. Є. Масалітіної, Т. Є. Смоленської, А. П. Панкрухіна, Ю. Є. Петруні, Г. В. Семєко, Т. О. Соломанідіна, А. І. Субетто, В. В. Чекмарьова та ін.

Значущість і актуальність наведених проблем та недостатнє їхнє вивчення й аналіз зумовили вибір тематики дослідження, а також визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка. Результати дослідження впроваджено за прикладною держбюджетною темою «Управління

структурно-інноваційними процесами в регіоні» (номер державної реєстрації 0112U005141), у рамках якої автором проведено дослідження теоретико-методологічних і прикладних основ управління конкурентоспроможністю освітніх послуг.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю освітніх послуг.

Відповідно до поставленої мети, у дисертаційній роботі визначено такі завдання:

- з'ясувати й систематизувати теоретичні положення щодо тлумачення сутності освітніх послуг з економічної точки зору;
- проаналізувати конкурентоспроможність освітніх послуг у сфері вищої освіти в Україні;
- оцінити стан і рівень організаційно-методичних основ управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти;
- дослідити систему управління сферою вищої освіти України;
- здійснити аналіз бюджетної політики у сфері вітчизняної вищої освіти;
- дати кількісну оцінку регіонального розподілу пропозиції освітніх послуг у сфері вищої освіти в Україні;
- ознайомитися із зарубіжним досвідом управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, обґрунтувати перспективи його застосування в Україні;
- застосувати методики кластерного аналізу як інструменту підвищення конкурентоспроможності вітчизняної системи вищої освіти;
- розробити рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг на вітчизняному ринку.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у національній економіці та світовому господарстві загалом.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні та прикладні засади управління конкурентоспроможністю освітніми послугами у сфері вищої освіти України.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі мети та завдань використано такі методи досліджень: *діалектичний метод пізнання* економічних явищ (дав змогу з'ясувати сутність ключових понять цього дослідження); *порівняльний метод* (використано для зіставлення показників, які визначають рівень конкурентоспроможності ВНЗ України); *економіко-статистичний метод* (дав змогу дослідити тенденції розвитку вітчизняного ринку освітніх послуг); *метод графічної інтерпретації* (дав змогу відобразити статистичні дані, що характеризують тенденції розвитку сфери вищої освіти у вигляді рисунків, графіків, стовпчикових, кругових та точкових діаграм тощо); *метод кластерного аналізу* (дав змогу проаналізувати рівні конкурентоспроможності освіти та економіки країн і згрупувати їх у кластери); *метод індексного аналізу* (застосовано для аналізу конкурентоспроможностей економік та освітньої сфери країн світу); *метод кореляційно-регресійного аналізу* (використано для визначення впливу обраних

головних чинників на рівень конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти).

Інформаційну базу дослідження становили чинні нормативно-правові акти України, статистичні дані Державної служби статистики України та іноземних електронних ресурсів, наукові праці вітчизняних вчених із зазначеної проблематики, матеріали періодичних видань і наукових конференцій, інтернет-джерела.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у використанні методології системного підходу у проведенні дослідження та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти в Україні та побудові її механізму в динамічному конкурентному середовищі.

Основні положення, що становлять наукову новизну:

Вперше:

– теоретично обґрунтовано суть, структуру та особливості організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг, визначено його місце та значення в ринковому механізмі функціонування національної економіки, що знайшли своє відображення у відповідній структурно-логічній схемі. Зокрема, механізм управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти розглядається як система елементів економічного, правового, інституційного та інформаційно-нормативного характеру задля захисту та реалізації прав суб'єктів ринку освітніх послуг у процесі їх створення, надання та споживання.

Удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат освітнього менеджменту та маркетингу, зокрема, уточнено поняття «освітня послуга», «конкурентоспроможність освітньої послуги», «управління конкурентоспроможністю освітньої послуги», що дало змогу поглибити економічну термінологію досліджуваної проблематики;

– теоретично-методичні положення аналізу та оцінки ринку освітніх послуг через призму дослідження маркетингових інструментів, що дали змогу виявити та з'ясувати взаємозв'язки між державою, підприємствами та споживачами і вищими навчальними закладами безпосередньо;

– концептуальні основи проведення кластерного аналізу розвитку міжнародного ринку освітніх послуг на основі аналізу індексу глобальної конкурентоспроможності, що, на відміну від існуючих способів, дало змогу виділити п'ять кластерів з подальшим групуванням країн за рівнем економічного розвитку.

Набули подальшого розвитку:

– методика оцінки конкурентоспроможності освітніх послуг, що дало змогу кількісно оцінити дію потреби в освітніх послугах на попит таких послуг у сфері вищої освіти України;

– методичні засади аналізу регіонального ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти, що дало підставу дійти висновку щодо наявності в кожному регіоні хоча б одного потужного освітнього центру надання освітніх послуг;

– науково-методичні положення щодо реформування сучасної системи фінансового забезпечення сфери вищої освіти в Україні. Зокрема, автором виділено

чотири способи організації фінансування (за видатками, за результатами діяльності, договірне і випуск облігацій), на основі чого зроблено висновок про оптимальність застосування даного підходу до фінансування за результатами діяльності ВНЗ;

– практичний інструментарій застосування індексного аналізу, що дозволив виявити пряму залежність між конкурентоспроможністю освіти країни та конкурентоспроможністю економіки країни у довгостроковому періоді.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони є вихідною теоретико-методологічною базою для обґрунтування прийняття управлінських рішень щодо забезпечення високого рівня конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти та планування розвитку сфери вищої освіти України на міжнародному освітньому ринку.

Проблематика, досліджена у науковій роботі, пов'язана з тематикою наукових досліджень кафедри менеджменту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Окремі теоретичні положення, методичні основи, а також практичні рекомендації щодо використання зарубіжного досвіду розвитку освітньої сфери в Україні, що містяться в дисертаційній роботі, використовують у навчальному процесі при підготовці бакалаврів та магістрів галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» під час викладання таких навчальних дисциплін: «Державне регулювання економіки», «Державне і регіональне управління», «Маркетинг», «Стратегічне управління» (довідка № 502-Н від 08.02.2016 р.).

Авторські розробки знайшли практичне застосування у проекті Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 років (довідка № 928 від 28.10.2015 р.) та Стратегії розвитку Львова 2020: освіта (довідка № 01-256 від 04.11.2015 р.).

Окремі рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування регіонального освітнього ринку, а саме – положення щодо підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг та механізм управління конкурентоспроможністю освітніх послуг в Україні, котрі викладено у науковій роботі, використовують спеціалісти департаменту освіти і науки Львівської облдержадміністрації під час складання планової документації та розробки важливих стратегічно орієнтованих планів та програм, спрямованих на забезпечення сталого розвитку регіонального ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України (довідка № 1-44-1480 від 12.10.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею здобувача, в якій зазначено власний авторський підхід і викладено особисто ним отримані теоретичні та практичні результати дослідження проблеми конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація одержаних результатів дослідження. Головні положення та результати дисертаційної роботи розглянуто та отримано позитивні відгуки на науково-методичних семінарах кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка; результати дослідження апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (Чернівці, 2013),

«Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів» (Київ, 2014), «Економіка, управління, право: сучасний стан і перспективи розвитку» (Мельбурн, 2015), на науково-технічній конференції «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні» (Львів, 2014), міжнародній науковій інтернет-конференції «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України» (Львів, 2014), на міжнародній науковій конференції «Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем» (Львів, 2015), науково-практичній інтернет-конференції «Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України» (Львів, 2014), XII Міжнародній студентській науковій конференції «Споживач, підприємство, світове господарство: 25/10 системні зміни членства у Європейському Союзі» (Вроцлав, 2014).

Публікації. Основні положення та результати, сформульовані у дисертації, опубліковано у 17-ти наукових працях загальним обсягом 3,1 друк. арк., зокрема, 7 статей загальним обсягом 2 друк. арк., з яких 5 – в українських наукових фахових виданнях і 2 – в іноземному, а також 11 тез доповідей загальним обсягом 1,1 друк. арк.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 221 с., основний текст становить 158 с. Список використаних джерел налічує 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи, наведено інформацію щодо їхнього взаємозв'язку із науковими програмами та апробацією основних положень, окреслено структуру та обсяг дисертації, а також подано відомості щодо публікацій автора за темою роботи.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти» досліджено теоретичні та методологічні аспекти управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти. Здійснено системне вивчення дефініції «освітні послуги», наведено розширену класифікацію освітніх послуг за різноманітними ознаками. Виокремлено структуру освітніх послуг ВНЗ та освітні «траєкторії» їхніх споживачів, що характеризує такі взаємопов'язані процеси: навчальний, виховний, культурно-освітній та самостійна робота споживача, які водночас є категоріями цих послуг.

Результати теоретичного аналізу деяких аспектів конкуренції вищої освіти дали змогу зробити такий висновок: *конкурентоспроможність* – це складна економічна категорія, що характеризує можливість досягати власних цілей, в тому числі отримання доходу, через задоволення потреб споживача в умовах конкурентного ринку у певний проміжок часу. Акцентовано увагу на часовій характеристиці у зв'язку з невідпинним науково-технічним прогресом.

У дисертаційній роботі визначено низку конкурентних переваг на основі таких додаткових освітніх послуг: здобуття другої вищої освіти; надання освітніх послуг іноземними мовами; підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації кадрів, навчання для здобуття громадянами післядипломної освіти; підготовка до вступу до вищих навчальних закладів та до зовнішнього незалежного оцінювання; прийом кандидатських іспитів, видання та розповсюдження авторефератів і дисертацій, стенографування під час захисту дисертацій, організація та підготовка до захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) та доктора наук з галузей наук та за науковими спеціальностями; проведення понад обсяги, встановлені навчальними планами (з видачею або без видачі відповідних документів про освіту), тренінгів, курсів, занять у гуртках, факультативів, семінарів, практикумів; можливість брати участь у міжнародних наукових заходах та обмінах; практична значущість отриманих знань; допомога з працевлаштуванням випускників завдяки налагодженій співпраці з громадськими інституціями та приватним сектором; матеріально-технічне забезпечення вищого навчального закладу та ін. На цій основі зроблено висновок, що *конкурентоспроможність освітньої послуги* – це здатність задовольняти потреби суб'єктів освітньої послуги, а також її адаптація до результатів науково-технічного прогресу та спроможність брати участь у конкурентній боротьбі на зовнішньому та внутрішньому ринках освітніх послуг у певний період часу.

Автором наведено тлумачення поняття «управління конкурентоспроможністю освітніх послуг» за різними підходами, а саме: системним, функціональним, процесним та комплексним. На основі аналізу виокремлено структурно-логічну схему організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України (рис. 1). Вона передбачає: правове забезпечення, тобто сукупність законів, законодавств, постанов та інших юридичних документів, які регулюють конкурентоспроможність ринку освітніх послуг; нормативне забезпечення – інструкції, нормативи, норми та методичні рекомендації, що забезпечують діяльність ринку освітніх послуг; інституційне забезпечення, тобто наявність державних та недержавних структур, які забезпечують ефективне управління освітніми послугами та їхньою конкурентоспроможністю зокрема; економічне забезпечення, а саме – взаємопов'язані дії за допомогою різноманітних методів та важелів впливу для досягнення поставлених цілей стосовно здобуття певного рівня конкурентоспроможності; інформаційне забезпечення – сукупність звітів даних ВНЗ, даних статистичних довідників та збірників, дані одноразових спостережень.

Теоретичний аналіз організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України в заключній частині першого розділу ґрунтувався на з'ясуванні суті державної політики у сфері вищої освіти, вивченні та оцінці нормативно-правових та інституційних засад регулювання процесу управління конкурентоспроможністю, на окресленні економіко-правових та інституційно-інформаційних проблем, які значною мірою актуалізувалися в умовах формування сприятливого ринкового середовища, що є вихідною умовою стабільного та поступового розвитку вітчизняної економіки.

Враховуючи запропонований організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти, аргументовано доцільність застосування стратегічного планування з метою покращення позицій освітніх послуг у сфері вищої освіти на міжнародному освітньому ринку.

У **другому розділі** «Економіко-управлінський аналіз забезпечення конкурентоспроможності освітніх послуг у сфері вищої освіти України» проаналізовано систему управління сферою вищої освіти України. Визначено суб'єкти сфери вищої освіти України, до яких належать: споживачі (окремі особи або групи осіб); виробники (вищі навчальні заклади, юридичні або фізичні особи); держава (Міністерство освіти і науки України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України); контролюючі органи (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти України, громадські об'єднання).

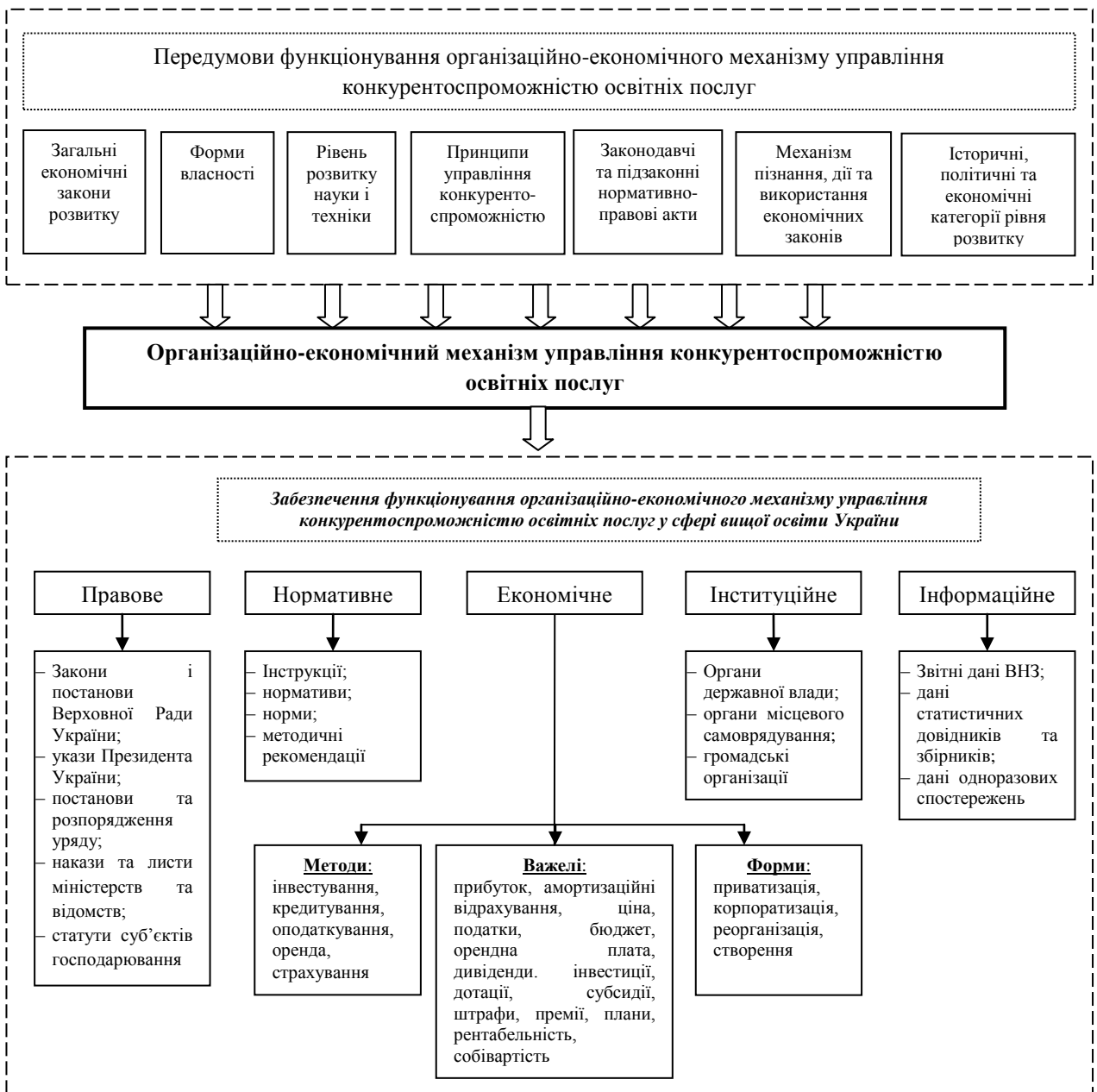

Рис. 1. Структурно-логічна схема організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти [авторська розробка]

Розглянуто типологію вищих навчальних закладів та детально досліджено державні структури у сфері вищої освіти України. Охарактеризовано основні негативні тенденції, притаманні вітчизняній вищій освіті, серед них: дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку освітніх послуг, що супроводжується зростанням чисельності випускників незатребуваних професій; зниження якісних чинників роботи вищих навчальних закладів, зокрема, кваліфікації випускників; існування кризи ресурсів, що проявляється не тільки у скороченні фінансування із державного бюджету, а й у комерціалізації освітньої діяльності; стійка тенденція до масовості освіти поряд з погіршенням кваліфікаційної та вікової структури зайнятості; низький рівень оплати праці у ВНЗ, що є головною причиною плинності кадрів; застаріла матеріально-технічна база вищих навчальних закладів; зростаюча конкуренція вищих навчальних закладів за залучення потенційних студентів; низька забезпеченість студентів місцями у гуртожитках; значне скорочення обсягу державного замовлення; перевага цінової політики приватних вищих навчальних закладів, порівняно з державними.

З'ясовано вплив кожного із суб'єктів ринку на конкурентоспроможність освітніх послуг у сфері вищої освіти України (рис. 2).

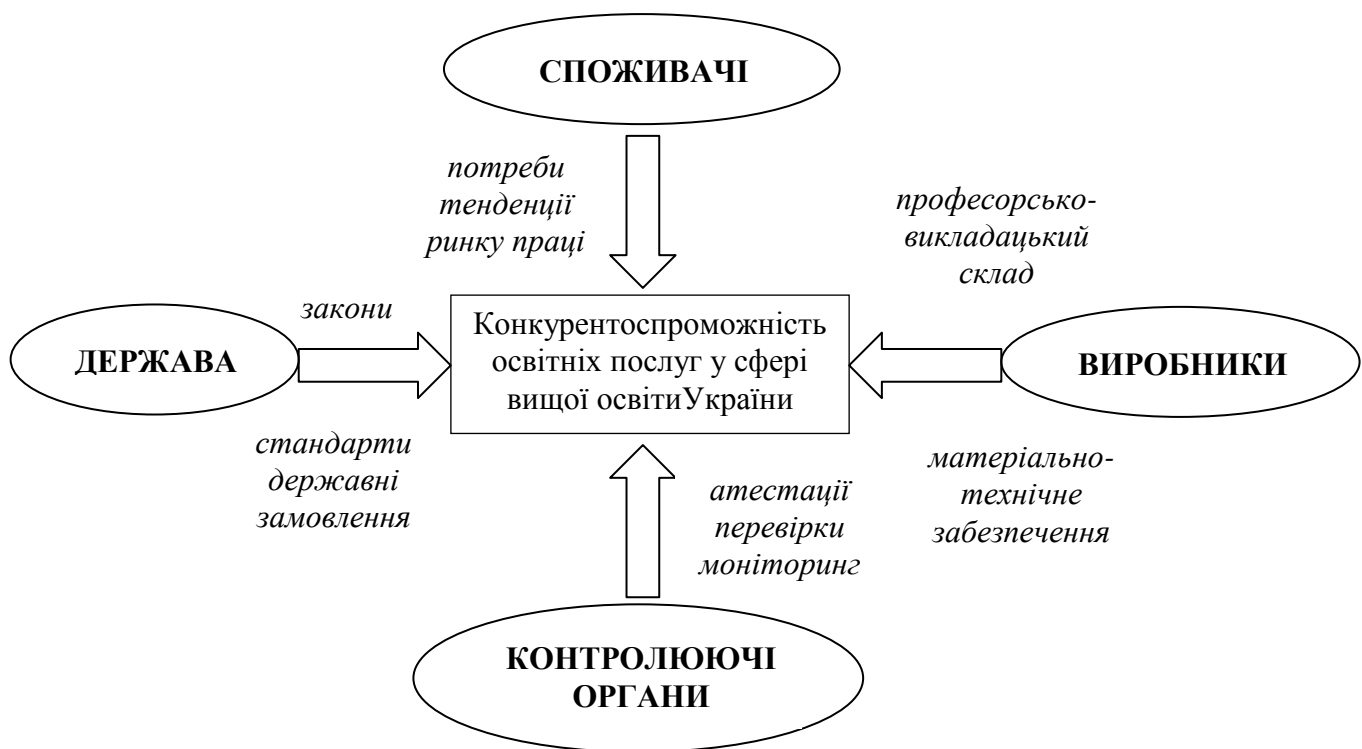

Рис. 2. Вплив суб'єктів сфери вищої освіти на конкурентоспроможність освітніх послуг у сфері вищої освіти України [авторська розробка]

На основі систематизації статистичних даних проаналізовано динаміку зміни кількості навчальних закладів за період 2009–2015 рр., що дало можливість виявити загальну тенденцію до їхнього зменшення, не беручи до уваги нестабільну ситуацію України у Східному регіоні.

Виконано дослідження щодо розподілу вищих навчальних закладів між областями у період 2009–2015 рр. У результаті досліджень виявлено, що найбільші освітні центри зосереджені у м. Києві, Львівській, Донецькій, Дніпропетровській,

Харківській та Одеській областях. Автором доведено, що значний попит на чималу кількість вітчизняних ВНЗ необхідно забезпечити хоча б таким самим обсягом пропозиції охочих скористатися освітніми послугами. Виявлено тенденцію до зниження попиту на отримання освітніх послуг упродовж 2009–2014 рр.

Наведено результати аналізу рівня конкурентоспроможності освітніх послуг у сучасних умовах на міжнародному ринку освіти. З'ясовано, що однією з головних причин його низького рівня є нерозвиненість конкурентного середовища на вітчизняному ринку освітніх послуг, що значною мірою зумовлено диференційованим підходом до фінансування діяльності ВНЗ України різних форм власності, їхнього підпорядкування різним міністерствам і відомствам, недосконалою конкуренцією у сфері вищої освіти країни. Результати проведеного дослідження засвідчили, що найпопулярнішими напрямками підготовки за кількістю поданих заяв абітурієнтами під час вступних кампаній 2012–2016 рр. є «Економіка та підприємництво», «Гуманітарні науки», «Інформатика та обчислювальна техніка».

З метою виявлення орієнтирів державної політики у сфері вищої освіти здійснено аналіз джерел фінансування вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (рис. 3). Найбільшу частку становить навчання за рахунок коштів фізичних осіб та державного бюджету, найменші частки – навчання за рахунок місцевих бюджетів і центральних органів влади, коштом юридичних осіб.

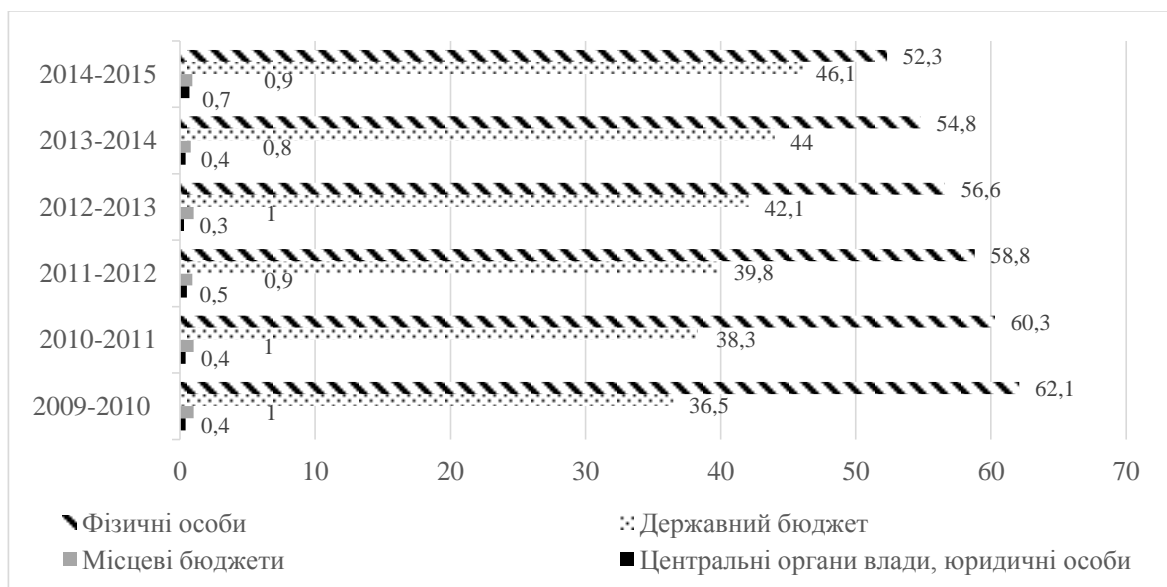

Рис. 3. Відносне співвідношення студентів, навчання яких відбувається за різними джерелами фінансування у ВНЗ III–IV рівнів акредитації*

*Джерело: Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/15 н.р. Статистичний бюлетень. – Київ. – 2015.

Завдяки систематизації статистичних даних видатків зведеного бюджету з'ясовано, що упродовж 2009–2015 рр. спостерігали зростання загальних видатків (з 307 399,4 млн грн до 679 871,4 млн грн), скорочення видатків на освіту (з 21,7 % до 16,8 % загальних видатків зведеного бюджету) і вищу освіту (з 6,8 % до 4,6 % загальних видатків зведеного бюджету), зокрема. Впродовж останніх років фінансове забезпечення на сферу вищої освіти скоротили. Воно покривало статті

витрат щодо виплати стипендій, оплати праці професорсько-викладацького складу і частково оплати комунальних послуг вищих навчальних закладів.

Виявлено, що недостатньому фінансуванню сфери вищої освіти передують низка причин, серед яких: застаріла система фінансування ВНЗ, ускладнена система надходження коштів від спонсорів та меценатів, нерозвинена система кредитування вищих навчальних закладів, неналагоджена постійна співпраця з бізнес-сектором і навчальними закладами у розрізі «замовник – виробник».

Розглянуто міжнародний досвід фінансування вищої освіти – фінансування за результатами діяльності, що передбачає щорічне надходження бюджетних коштів до ВНЗ відповідно до показників його діяльності. Автором запропоновано використання інноваційного для України механізму бюджетування – програмного бюджетування, що передбачає розподіл фінансових ресурсів за центрами відповідальності (деканати, кафедри, окремі науково-педагогічні працівники).

У результаті статистичного аналізу встановлено, що у м. Києві протягом останніх років концентрація освітніх закладів зростає: станом на 2010/2011 н. р. тут зосереджено 13,6 % усіх ВНЗ країни, а кількість ВНЗ на 10 тис. осіб у декілька разів перевищує аналогічні показники в інших регіонах (у м. Києві – 0,42, у середньому по Україні – 0,19). На основі аналізу репрезентативності закладів вищої освіти в регіонах зроблено висновки щодо зростання просторової диспропорції та значної концентрації ВНЗ в окремих областях. Використання у дослідженні кластерного аналізу за показниками частки ВНЗ регіону та їхньої кількості дало змогу автору виокремити такі шість груп регіонів:

- 1) м. Київ з найбільшою часткою ВНЗ і надмірно високою концентрацією навчальних закладів;
- 2) Донецька та Харківська області, які характеризуються значною часткою ВНЗ та їхньою високою концентрацією;
- 3) Дніпропетровська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Луганська, Одеська, Херсонська та Чернігівська області з середніми рівнями за обома показниками;
- 4) АР Крим, Житомирська, Запорізька, Полтавська, Тернопільська, Чернівецька та Чернігівська області з середньою часткою ВНЗ та низьким рівнем концентрації;
- 5) м. Севастополь з найнижчою часткою ВНЗ та високим рівнем концентрації;
- 6) решта регіонів з незначною часткою ВНЗ та низьким рівнем їхньої концентрації.

Розглядаючи регіональний розподіл найкращих вищих навчальних закладів за Рейтингом «Топ-200 Україна» у 2014/2015 н. р. виявили таку їхню кількість: Північна Україна – 56, Південна Україна – 32, Західна Україна – 40, Східна Україна – 42, Центральна Україна – 30. Отже, спостерігаємо у регіонах нерівномірний розподіл найкращих вищих навчальних закладів країни. На основі викладеного вище пропонуємо врівноважити показники за критерієм якості надання освітніх послуг.

У **третьому розділі** «Напрями підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послугу сфері вищої освіти України» окреслено головні орієнтири державної підтримки освітніх послуг в системі підвищення

конкурентоспроможності економіки України. Застосовано методикку кореляційно-регресійного аналізу для вирішення управлінських завдань у сфері вітчизняної освіти. На основі аналізу індексу глобальної конкурентоспроможності та складених відповідних рейтингів країн висунуто твердження: освітній потенціал країни впливає на конкурентоспроможність економіки, і навпаки. За допомогою методу найменших квадратів таку гіпотезу підтверджено, на основі чого зроблено висновок, що індекс конкурентоспроможності економіки країни залежить від індексу конкурентоспроможності освіти. Розглянуто розсіювання даних за період 2014–2015 рр. (рис. 4) та у результаті проведених досліджень виявлено чітку залежність, що характеризується за допомогою функції розподілу:

$$y = 1,8185 + 0,5684 * x$$

де y – індекс конкурентоспроможності економіки;

x – індекс конкурентоспроможності освіти.

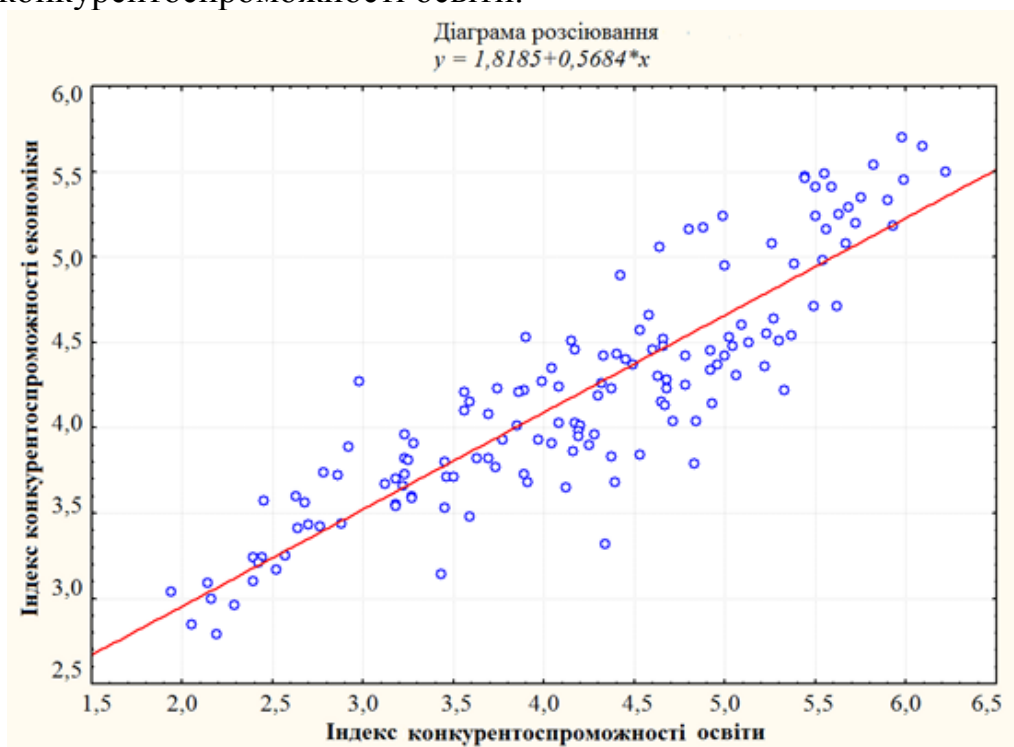

Рис. 4. Діаграма розсіювання даних за 2014–2015 рр.

[побудовано автором на основі кореляційно-регресійного аналізу]

У цьому випадку коефіцієнт кореляції $R=0,88$, що характеризує відношення x і y додатною кореляційною залежністю з високою щільністю, оскільки $R>0$ і значення близьке до 1. За досліджуваній період коефіцієнт детермінації $R^2=0,79$, критерій Фішера становить 533.

Комплексно оцінюючи конкурентоспроможність вітчизняних освітніх послуг у сфері вищої освіти, автором здійснено кластерний аналіз, на основі якого виокремлено 5 основних груп зарубіжних країн та визначено серед них місце України впродовж 2009–2015 рр. Подано низку рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних освітніх послуг та економіки країни загалом. У результаті виконаного кластерного аналізу у 2014–2015 рр. (рис. 5) автором визначено такі кластери:

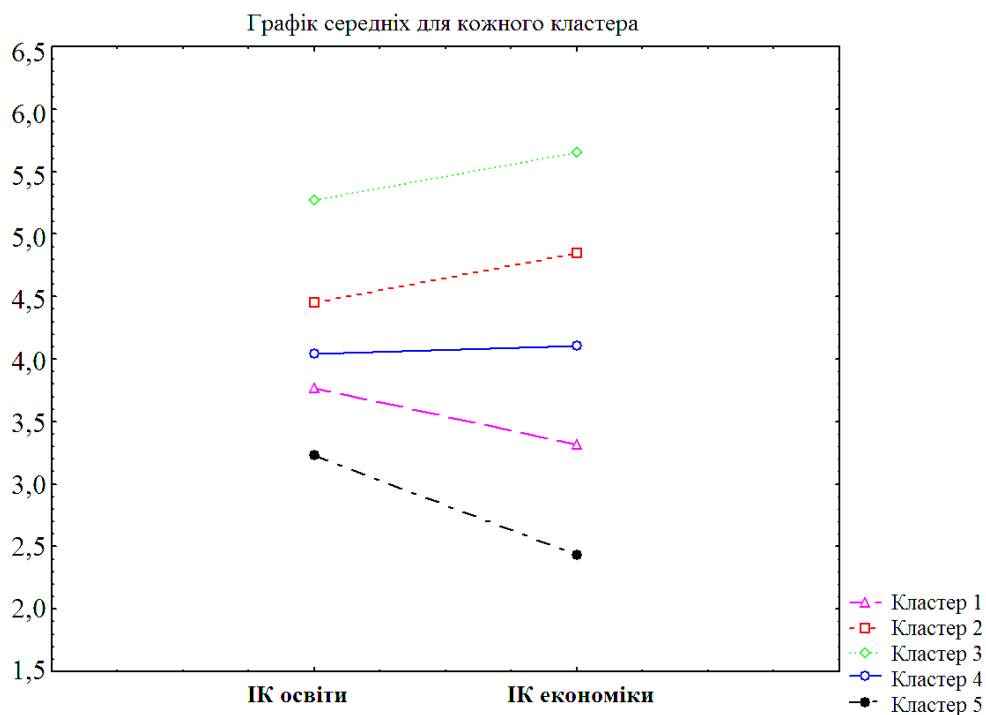

Рис. 5. Графічне зображення середніх для кожного кластеру упродовж 2014–2015 рр.
[побудовано автором на основі кластерного аналізу]

кластер 1: Австралія, Австрія, Бельгія, Великобританія, Гонконг, Данія, Естонія, Ісландія, Ірландія, Канада, Катар, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, ОАЕ, Південна Корея, Сингапур, США, Тайвань (Китай), Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія;

кластер 2: Аргентина, Барбадос, Бахрейн, Болгарія, Бразилія, Греція, Йордан, Ізраїль, Індонезія, Іспанія, Італія, Китай, Кіпр, Коста-Рика, Латвія, Литва, Люксембург, Маврикій, Малайзія, Мальта, Монтенегро, Панама, Польща, Португалія, Пуерто-Рико, Російська Федерація, Румунія, Саудівська Аравія, Словаччина, Словенія, Таїланд, Туреччина, Угорщина, **Україна**, Уругвай, Філіппіни, Хорватія, Чеська Республіка, Чилі.

кластер 3: Азербайджан, Албанія, Алжир, Вірменія, Венесуела, В'єтнам, Гаяна, Грузія, Ямайка, Замбія, Індія, Іран, Кабо-Верде, Казахстан, Кенія, Киргизстан, Колумбія, Кувейт, Ліван, Македонія, Мексика, Молдова, Монголія, Оман, ПАР, Перу, Сальвадор, Сейшельські Острови, Сербія, Таджикистан, Тринідад і Тобаго, Туніс, Шрі-Ланка;

кластер 4: Бангладеш, Болівія, Ботсвана, Бутан, Гаїті, Гана, Гондурас, Гамбія, Гватемала, Габон, Домініканська Республіка, Зімбабве, Єгипет, Камбоджа, Камерун, Кот-д'Івуар, Лаос, Лесото, Лівія, Марокко, Намібія, Непал, Нікарагуа, Парагвай, Руанда, Свазіленд, Сенегал, Сурінам;

кластер 5: Ангола, Буркіна-Фасо, Бурунді, Гвінея, Ефіопія, Ємен, Мавританія, Мадагаскар, Малаві, Малі, Мозамбік, М'янма, Нігерія, Пакистан, Східний Тимор, Сьєрра-Леоне, Танзанія, Уганда, Чад.

У результаті кластерного аналізу автором визначено місце України у кластері 3 протягом 2009–2014 рр., а вже починаючи із 2015 р. – її переміщення у кластер 2. У дисертаційній роботі позиціонування країн світу у кластері 2

згруповано та виділено підгрупу «нові та країни, що розвиваються в Європі» (Польща, Угорщина) та зауважено, що саме їх слід брати до уваги як приклад, оскільки ці країни є географічно та історично близькими до України.

У дисертаційній роботі розглянуто динаміку у відсотковому співвідношенні до ВВП державних коштів, витрачених у розрахунку на 1 студента, які виділяли щорічно у державних бюджетах Польщі, Угорщини та України упродовж 2007–2012 рр. (рис. 6).

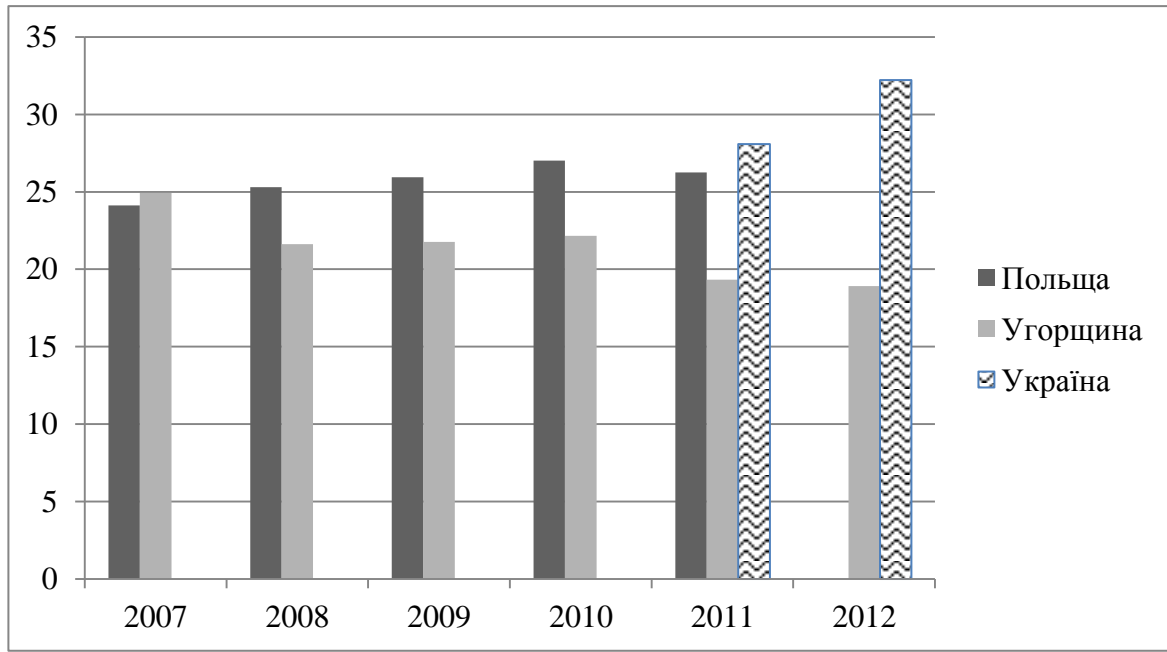

Рис. 6. Державні кошти, витрачені у відношенні до ВВП в розрахунку на 1 студента упродовж 2007–2012 рр., %*

*Джерело: Education: Government expenditure per student in US \$. UNESCO Institute for Statistics [Електронне джерело]. – Режим доступу: <http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?queryid=192>.

На основі висновків, отриманих у результаті аналізу, автором запропоновано такі напрями поетапного реформування у сфері вищої освіти України:

– Зменшення рівня корупції шляхом підняття заробітної плати працівникам сфери освіти та часткової зміни кадрів.

– Ефективне використання коштів на основі результатів попереднього аналізу їхнього використання спеціально створеними комітетами із залученням міжнародних експертів.

– Скорочення кількості вищих навчальних закладів, що даватиме змогу здійснити перерозподіл коштів. Збільшення матеріально-технічної бази за рахунок вирученого майна.

– Моніторинг якості науково-педагогічного персоналу, а саме – система періодичних (що два роки) заходів рецензування навчально-методичних матеріалів, розроблених навчальних програм та планів, змісту самого матеріалу, який надають студентам.

– Зміна системи надання бюджетних коштів на цільові програми певного напрямку; фінансування ресурсів за видатками, що зробить систему фінансування сфери вищої освіти прозорою та ефективною.

– Надання бюджетних місць за системою вибору абітурієнта, що встановить ринкові умови у сфері вищої освіти та повніше реалізовуватиме конкуренцію щодо надання освітніх послуг вищими навчальними закладами.

– Введення посеместрового перегляду надання освітніх послуг за рахунок державних коштів за результатами успішності складеної сесії, що стимулюватиме студентів до навчання.

– Надання студентам можливості обирати не лише дисципліни, а й викладачів, які надаватимуть освітні послуги. Такий захід стимулюватиме науково-педагогічний персонал до вдосконалення та інновацій.

– Налагодження тісної постійної співпраці між вищими навчальними закладами та підприємствами, інституційними установами у розрізі надання матеріально-технічної бази для наукової діяльності, місце проведення практики, місця гарантованого працевлаштування випускників.

Модернізація та професіоналізація управління вищою освітою України шляхом вирішення проблеми дебіюрократизації системи управління, зміна системи фінансування сфери вищої освіти за видатками, надання бюджетних місць за результатами ЗНО та державних замовлень за системою вибору абітурієнта, завершення переходу до Болонського процесу сприятиме зміцненню позиції України на міжнародному ринку освітніх послуг.

ВИСНОВКИ

У дисертації виконано теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання – розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України. На основі проведених досліджень зроблено висновки і подано такі пропозиції теоретичного та практичного характеру:

1. Обґрунтовано авторське тлумачення конкурентоспроможності та конкурентоспроможності освітніх послуг через призму можливості досягати власних цілей, в тому числі отримання доходу, шляхом задоволення потреб споживача в умовах конкурентного ринку у певний проміжок часу. Виокремлено низку конкурентних переваг на базі додаткових освітніх послуг.

2. Охарактеризовано конкурентоспроможність освітніх послуг, зокрема, здатність задовольняти потреби суб'єктів освітньої послуги, а також її адаптацію до результатів науково-технічного прогресу та спроможність брати участь у конкурентній боротьбі на зовнішньому та внутрішньому ринках освітніх послуг у певний період часу.

3. Розглянуто складну економічну категорію «управління конкурентоспроможністю освітніх послуг» за системним, функціональним, процесним та комплексним підходами. Побудовано організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти.

4. Виокремлено такі суб'єкти системи ринку освітніх послуг: споживачі (окремі особи або групи осіб); виробники (вищі навчальні заклади, юридичні або фізичні особи); держава (Міністерство освіти і науки України, Кабінет Міністрів

України, Верховна Рада України); контролюючі органи (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти України, громадські об'єднання). Визначено вплив кожного із суб'єктів на освітній ринок. Виокремлено головні негативні тенденції ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України.

5. Кількісно досліджено місцезнаходження вищих навчальних закладів України: у м. Києві, у Харківській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській та Львівській областях. Зроблено висновки щодо наявності хоча б одного потужного освітнього центру у кожному регіоні України, а також рівномірного розподілу пропозиції освітніх послуг.

6. Досліджено фінансування сфери вищої освіти та виокремлено низку причин неефективного та неповноцінного забезпечення такими ресурсами. Проаналізовано міжнародний досвід та рекомендовано автором шляхи щодо його адаптації та реалізації на ринку освітніх послуг України.

7. Проаналізовано іноземний досвід фінансування та рекомендовано його адаптацію до національного ринку освітніх послуг – фінансування за результатами діяльності, що передбачає надходження бюджетних коштів до ВНЗ за результатами його діяльності. Автором запропоновано реалізацію новітнього для України механізму бюджетування – програмного бюджетування, що передбачає розподіл фінансових ресурсів за центрами відповідальності (деканати, кафедри, окремі викладачі).

8. Комплексно оцінено конкурентоспроможність освітніх послуг у сфері вищої освіти України. Автором здійснено кластерний аналіз, на основі якого виокремлено 6 груп регіонів за концентрацією вищих навчальних закладів в областях: м. Київ з найбільшою часткою ВНЗ і надмірно високою концентрацією навчальних закладів; Донецька та Харківська області, які характеризуються значною часткою ВНЗ та їхньою високою концентрацією; Дніпропетровська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Луганська, Одеська, Херсонська та Чернігівська області з середніми рівнями за обома показниками; АР Крим, Житомирська, Запорізька, Полтавська, Тернопільська, Чернівецька та Чернігівська області з середньою часткою ВНЗ та низьким рівнем концентрації; м. Севастополь з найнижчою часткою ВНЗ та високим рівнем зосередження закладів вищої освіти; решта регіонів з незначною часткою ВНЗ та низьким рівнем їхньої концентрації.

9. За допомогою кластерного аналізу наукового доведено, що індекс конкурентоспроможності економіки країни залежить від індексу конкурентоспроможності освіти у довгостроковому періоді. У результаті вище наведеного аналізу автором визначено позиціонування України у кластері 3 протягом 2009–2014 рр., а вже починаючи із 2015 р. – її переміщення у кластер 2. У підсумку виокремлено Польщу та Угорщину як країни, чий досвід необхідно переймати з метою підвищення конкурентоспроможності освітніх послуг на міжнародному ринку. Здійснено порівняння обсягу державних коштів, витрачених на одного студента у відношенні до ВВП на особу упродовж 2007–2012 рр. та зроблено висновок щодо неефективного використання цих коштів.

На основі висновків, отриманих у результаті досліджень, автором запропоновано поетапні зміни у сфері вищої освіти України, серед яких: скорочення кількості вищих навчальних закладів; зменшення рівня корупції за двома

сценаріями (підняття заробітної плати працівникам або часткова зміна кадрів у сфері вищої освіти): моніторинг якості надання освітніх послуг науково-педагогічним персоналом тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в іноземних виданнях:

1. *Horyn Y. O.* Legal regulation of higher education in Ukraine // Y. O. Horyn // Economics, Management, Law: current state and perspectives of development: Collection of scientific articles. – Thorpe-Bowker, Melbourne, Australia, 2015. – P. 36–40.

2. *Горинь Я.* Поняття конкурентоспроможності та її специфіка в освітніх послугах / Ярина Горинь // *Evropský časopis ekonomiky a managementu.* – 2016. – Svazek 2. – 5. Vydání. – S. 83–88.

Статті у фахових виданнях України:

3. *Горинь Я. О.* Методологія оцінки ефективності маркетингових зусиль на загально корпоративному рівні управління компанією / Я. О. Горинь, М. О. Горинь, О. С. Сенишин // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2011. – № 46. – С. 110–121. (0,5 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано алгоритм розробки інтегрованої моделі (0,05 друк. арк.)*).

4. *Горинь Я. О.* Теоретичний аналіз поняття «освітня послуга» та її види / Я. О. Горинь // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – №1. – С. 167–173.

5. *Горинь Я. О.* Формування маркетингової конкурентної стратегії вищого навчального закладу / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // Науковий Вісник Чернівецького національного університету. Серія економічна. – 2014. – №710–711. – С. 83–85. (0,2 друк. арк.; *особистий внесок автора: виділено основні характеристики маркетингової стратегії ВНЗ (0,05 друк. арк.)*).

6. *Горинь Я. О.* До проблеми аналізу взаємозв'язку розвитку економіки і системи освіти / Я. О. Горинь // Формування ринкової економіки в Україні: збірник наукових праць Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2014. – №33. – С. 26–30.

7. *Горинь Я. О.* Функціонування ринку освітніх послуг в Україні / Я. О. Горинь // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2015. – №1. – С. 81–89.

В інших виданнях:

8. *Горинь Я. О.* Цілі розвитку організації через призму управлінських теорій / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // Матеріали Міжнародної конференції молодих вчених і студентів «Світова економічна криза: причини, наслідки та перспективи подолання». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. – С. 114–115. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: у вигляді таблиці запропоновано візуалізацію цілей управління розвитком організації (0,05 друк. арк.)*).

9. *Горинь Я. О.* Процес впровадження теорії обмежень у діяльність

підприємства / Я. О. Горинь // Збірник тез конференції «Актуальні проблеми розвитку національної економіки України». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. – С.126–127.

10. Горинь Я. О. Особливості аналізу стратегічності компанії на національному ринку / Я. О. Горинь, О. С. Сенишин // Матеріали Всеукраїнської меморіальної наукової конференції «Наукова спадщина професора Злупка В.М. у світлі формування сучасної парадигми економічної науки в Україні». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. – 2011. – С. 179–180. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано використання конкретних показників для моделі побудови стратегічної матриці компанії* (0,05 друк. арк.)).

11. Горинь Я. О. Конкурентоспроможність освітніх послуг в Україні / Я. О. Горинь // Матеріали X науково-технічної конференції науково-педагогічних працівників «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні». – Львів: Національний університет «Львівська Політехніка», 2014. – С. 240–243.

12. Горинь Я. О. Фактори конкурентоспроможності ВНЗ на ринку освітніх послуг [Електронний ресурс] / Я.О. Горинь, О.С. Сенишин, М. О. Горинь // Молодіжний економічний дайджест. – 2014. – № 1 (1). – С. 123–126. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1(1)_25). (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано аналіз факторів конкурентоспроможності ВНЗ на основі рейтингів* (0,05 друк. арк.)).

13. Горинь Я. О. Маркетингова стратегія як чинник забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // III Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності». – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2014. – С. 140–142. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано використання стратегій лідера та челенджера ВНЗ* (0,05 друк. арк.)).

14. Горинь Я. О. Особливості оцінки стратегічної позиції вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // XIV міжнародна конференція аспірантів та студентів «Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем». – Львів: Львівський інститут банківської справи Національного банку України, 2014. – С. 536–538. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано виконання конкретних етапів для стратегічного позиціонування ВНЗ* (0,05 друк. арк.)).

15. Горинь Я. О. Нормативно-правове регулювання вищої освіти в Україні / Я. О. Горинь, О. С. Сенишин // Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток бухгалтерського обліку. аналізу і контролю в умовах інтеграційних процесів». – Київський економічний науковий центр, 2014. – С. 28–30. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: виокремлено основні інновації Закону України «Про вищу освіту»* (0,05 друк. арк.)).

16. Горинь Я. О. Індекс глобальної конкурентоспроможності у розрізі сфери вищої освіти / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // IV Міжнародна заочна конференція «Обмін результатами досліджень в рамках міжнародного зближення вчених». –

Монреаль, Канада. – 2014. – С. 11–13. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано розглянути блоки показників аналізу сфери вищої освіти* (0,05 друк. арк.)).

17. Горинь Я. О. До характеристики ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти України / Я. О. Горинь, М. О. Горинь // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми управління економічною безпекою підприємства, регіону, країни». – Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2015. – С. 38–39. (0,1 друк. арк.; *особистий внесок автора: запропоновано групування суб'єктів ринку освітніх послуг* (0,05 друк. арк.)).

АНОТАЦІЯ

Горинь Я. О. Управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2016.

У дисертаційній роботі узагальнено теоретичні основи та розроблено прикладні засади управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти. Удосконалено понятійно-категоріальний апарат на основі систематизації існуючих наукових здобутків. Виокремлено структурно-логічну схему організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти.

На основі статистичних даних і нормативно-правових актів оцінено сучасний стан сфери вищої освіти, її конкурентоспроможність. Проаналізовано бюджетну політику на регіональних рівнях у сфері вітчизняної вищої освіти. Розглянуто регіональний розподіл пропозиції освітніх послуг у період 2009–2014 рр.

Сформовано напрями підвищення ефективності управління конкурентоспроможністю освітніх послуг у сфері вищої освіти, застосовано методику кореляційно-регресивного аналізу для вирішення управлінських задач. Використано методику кластерного аналізу як інструменту оптимізації процесу ухвалення рішень в освітній сфері України. Наведено рекомендації щодо управління освітніми послугами у вищій школі.

Ключові слова: конкурентоспроможність, освітні послуги, бюджетна політика, конкурентоспроможність освітніх послуг, управління конкурентоспроможністю, сфера вищої освіти, зарубіжний досвід фінансування.

АННОТАЦИЯ

Горинья Я. О. Управление конкурентоспособностью образовательных услуг в сфере высшего образования Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2016.

В диссертационной работе обобщены теоретические основы и разработаны прикладные основы управления конкурентоспособностью образовательных услуг в сфере высшего образования. Усовершенствован понятийно-категориальный аппарат

благодаря систематизации существующих научных достижений. Выделено структурно-логическую схему организационно-экономического механизма управления конкурентоспособностью образовательных услуг в сфере высшего образования.

На основе статистических данных и нормативно-правовых актов оценено современное состояние сферы высшего образования, его конкурентоспособность. Проанализирована бюджетная политика на региональных уровнях в сфере отечественного образования. Рассмотрено региональное распределение предложения образовательных услуг в период 2009–2014 гг.

Сформированы направления повышения эффективности управления конкурентоспособностью образовательных услуг в сфере высшего образования, применена методика корреляционно-регрессионного анализа для решения управленческих задач. Использована методика кластерного анализа как инструмента оптимизации процесса принятия решений в образовательной сфере Украины. Приведены рекомендации по управлению образовательными услугами в высшей школе.

Ключевые слова: конкурентоспособность, образовательные услуги, конкурентоспособность образовательных услуг, управления конкурентоспособностью, сфера высшего образования, зарубежный опыт финансирования.

SUMMARY

Horyn Y.O. Competitiveness management of educational services of higher education in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.03 – economics and management of national economy. Lviv University, Lviv, 2016.

The thesis summarizes the theoretical foundations and principles of management applications developed competitiveness of educational services in higher education. Done broad overview of the main categories of economic issues. Improved concepts and categories of the following definitions: «competition, «competitiveness», «educational services», «competitiveness of educational services» in the light of opportunities to achieve their goals, including income, because customer satisfaction in a competitive market in some time. An extended classification of educational services for a variety of grounds. Investigated competitiveness management of educational services for system, functional, process and integrated approach. Highlight a number of competitive advantages on the basis of additional educational services, which include: obtaining second higher education; educational services in foreign languages; training, retraining, skills development, training for the citizens of Continuing Education; preparation for entry to higher education and to external evaluation; candidate examinations reception, publication and distribution of abstracts, theses, steno graphing during the thesis defense, organization, preparation for defense of theses for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science and by specialties; to participate in international activities and exchanges; practical importance of the knowledge gained; graduate employment assistance, due to the cooperation of public institutions and the private sector; logistical support of higher education and others. The structural and logical scheme management

mechanism competitiveness of educational services in higher education that fully describes the provision and regulation of competitiveness of educational services in higher education and consists of the following components: provision of legal, regulatory support, institutional support, economic support, information provision.

Based on statistical data and regulatory acts assessed the current state of higher education and its competitiveness in the domestic education market. The typology of higher education institutions and government agencies thoroughly studied in higher education in Ukraine. Defined factors by which each entity education market to exercise influence on the object like needs, trends in the labor market, laws, standards, public order, the teaching staff, logistical support, certification testing, monitoring. The main negative trends in the education market in higher education in Ukraine, including: the growing number of higher education institutions, the imbalance between supply and demand in the market of educational services; reduction of qualitative factors of higher educational institutions; steady trend towards mass education along with the deterioration of qualification and age structure of employment; low pay in universities; aging of the material and technical base of higher educational institutions; the increased competition of higher education institutions to attract potential students; low availability of student places in dormitories; a significant reduction in public order; advantage of private universities in comparison with the state in pricing. The analysis of financial provision of higher education in Ukraine during 2009–2013. which resulted to the main sources of funding assigned training at the expense of individuals and the state budget (the largest particles) learning from local budgets and the central authorities of legal entities (the smallest particles). Studied the international experience of fiscal policy in the sphere of education, during which identified three approaches to budgeting: financing expenditures, financing and results of financing contract. Characterized three main mechanism budgeting, budget line, program budget estimates for the activities. Defined optimal mechanism budgeting higher education in Ukraine – financing for performance, the allocation of public funds depends on the results of educational and research activities of universities – direct (quality and scope of provided educational services) and end (socio-economic benefits of education: career development of graduates, their income, satisfaction of employers with the quality of training of graduates, etc.). In terms of budgeting mechanisms we proposed program budget implementation, which involves the distribution of funds by cost centers (individual departments or, in some cases, even individual teachers responsible for the program). Studied two methods selection financing programs, cost analysis and profit and efficiency analysis investment, the purpose of which is the program is to determine who can achieve a number of specific objectives at minimum cost. We consider regional distribution offers educational services during the 2009–2014 biennium. The studies found that the largest educational centers are concentrated in the city. Kyiv, Lviv, Donetsk, Dnipro, Kharkiv and Odessa regions.

Formed directions improve management competitiveness of educational services in higher education. Done proving the hypothesis that involves the relationship between the index of competitiveness of the country on the index of competitiveness of higher education in the long run based on the Global Competitiveness Index of the country during 2009–2015. Methodology applied correlation and regression analysis to solve management problems in higher education. Cluster analysis method used as a tool for optimizing

decision-making in the educational sphere of Ukraine. Founded the place of Ukraine's competitiveness on the international market in higher education. As a result of cluster analysis done groups of countries that are in a cluster of Ukraine, the country's post-Soviet space, countries with advanced economies, Middle East, North Africa and Pakistan, new and developing countries in Asia, Latin America and the Caribbean and new countries developing in Europe which is close to their own development and the economic situation in the light of competitiveness of higher education. Given recommendations for the management of educational services in higher education in Ukraine, including: combating corruption, efficient use of funding, reducing the number of higher education institutions, monitoring the quality of the teaching staff, changing the system of budgetary funds for targeted programs directly provide budget places for system of choice student retake session for a fee, provide each semester review budget learning the results compiled by the success of the session, providing students with the choice of subjects and lecturers, establishing close cooperation between businesses and higher education institutions.

Keywords: competitiveness, educational services, competitiveness of educational services, management competitiveness in higher education. international experience of financing.